

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (330-717)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Τι ονομάζουμε «Βυζάντιο»;

Το χριστιανικό κράτος της ελληνορωμαϊκής Ανατολής που προέκυψε από το Ρωμαϊκό κράτος.

Οι ίδιοι οι Βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν για τους εαυτούς τους τους όρους: **Ρωμαίοι/Ρωμηοί, Ρωμανία, Πολιτεία/Κράτος Ρωμαίων.**

Σταθμοί στη μεταμόρφωση του Ρωμαϊκού κράτους σε Βυζαντινό:

- Η εξίσωση των χριστιανών με τις άλλες θρησκευτικές ομάδες.
- Η ίδρυση της Κωνσταντινούπολης.
- Η ανάδειξη του Χριστιανισμού σε κρατική θρησκεία.
- Η διαίρεση της αυτοκρατορίας επί Θεοδοσίου Α'.

Στη διάρκεια του 4ου και του 5ου αιώνα:

Το ανατολικό κράτος

- απέκρουσε τις επιθέσεις των Γερμανικών φύλων,
- απέκτησε θρησκευτική ομοιογένεια,
- εξασφάλισε οικονομική σταθερότητα.

Το δυτικό κράτος δεν άντεξε στις επιθέσεις των γερμανικών φύλων και διαλύθηκε (τέλη 5ου αι.).

Ο Ιουστινιανός (527-565):

- ενίσχυσε την κεντρική εξουσία,
- προσπάθησε να ξαναφτιάξει τη Ρωμαϊκή Οικουμένη,
- αποδυνάμωσε τα οικονομικά του κράτους με τις πολεμικές δαπάνες.

Προς τα τέλη του 6ου και στις αρχές του 7ου αιώνα:

- Το Βυζάντιο περνάει μια πολύπλευρη κρίση, λοιμοί, κακές σοδειές, σεισμοί, εισβολές εχθρών που είχαν αρνητικές συνέπειες για το βυζα

Ο Ηράκλειος και οι διάδοχοί του (610-717):

- Ο Ηράκλειος, ως στρατηγός-αυτοκράτορας, αναδιοργανώνει τον στρατό.
- Νικηφόρες εκστρατείες κατά των Περσών, οι οποίες απέκτησαν θρησκευτικό χαρακτήρα.
- Ανάκτηση των βυζαντινών επαρχιών της Εγγύς Ανατολής.
- Αντιμετωπίζει με επιτυχία του Αβάρους και Σλάβους.
- Σταδιακά το Ρωμαϊκό κράτος μεταβάλλεται σε μια χριστιανική αυτοκρατορία της ελληνικής Ανατολής.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι: Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

(1) Από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη

Όροι – κλειδιά

Ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) – Χρυσό νόμισμα – Χριστόγραμμα – Διάταγμα των Μεδιολάνων (313 μ.Χ.) – Οικουμενική σύνοδος της Νίκαιας (325 μ.Χ.)

Ο Κωνσταντίνος Α' πήρε τα ακόλουθα μέτρα, για να ανορθώσει το ρωμαϊκό κράτος:

- Ίδρυσε τη Νέα Ρώμη (Κωνσταντινούπολη) το 330 μ.Χ., στο ανατολικό μέρος του ρωμαϊκού κράτους, στη θέση του αρχαίου Βυζαντίου (αποικίας των Μεγαρέων).
- Αναγνώρισε το δικαίωμα στους χριστιανούς να λατρεύουν τον θεό τους.
- Καθιέρωσε τη διάκριση της πολιτικής από τη στρατιωτική εξουσία.
- Έκοψε και έθεσε σε κυκλοφορία ένα σταθερό χρυσό νόμισμα.

A. ΊΔΡΥΣΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Ο Κωνσταντίνος αποφάσισε να μεταφέρει την πρωτεύουσα του κράτους στην Ανατολή, γιατί:

- Η Ανατολή (σε αντίθεση με τη Δύση) είχε ακμαίο πληθυσμό και οικονομία.
- Οι Χριστιανοί (στους οποίους στηρίχτηκε πολιτικά ο Κωνσταντίνος) ήταν περισσότεροι στην Ανατολή.
- Οι μεγάλες πόλεις της Ανατολής υπέφεραν από θρησκευτικές συγκρούσεις και ήθελε να τις σταματήσει.
- Μπορούσε να αντιμετωπίσει πιο εύκολα τους Γότθους (στον Δούναβη) και τους Πέρσες (στον Ευφράτη).

Ο Κωνσταντίνος επέλεξε για τη νέα πρωτεύουσα του κράτους τη θέση του αρχαίου Βυζαντίου, γιατί:

- Το Βυζάντιο είχε μοναδική γεωπολιτική θέση, στο σταυροδρόμι Ευρώπης και Ασίας.
- Το Βυζάντιο είχε μεγάλη εμπορική σημασία, ανάμεσα στον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο θάλασσα.

Ο Κωνσταντίνος ιδρύοντας την Κωνσταντινούπολη:

- Εφάρμοσε το ρυμοτομικό σχέδιο της Ρώμης.
- Έχτισε νέα τείχη.
- Τη στόλισε με έργα τέχνης και λαμπρά δημόσια κτίρια και εκκλησίες.

B. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ο Κωνσταντίνος κράτησε ευνοϊκή στάση απέναντι στον Χριστιανισμό. Συγκεκριμένα:

- Μετέφερε το μονόγραμμα του Χριστού (Χριστόγραμμα) από τη στρατιωτική σημαία στα νομίσματα.
- Θέσπισε ευνοϊκούς νόμους για τους χριστιανούς.
- Με το Διάταγμα των Μεδιολάνων, τη συμφωνία ανάμεσα στον Κωνσταντίνο και τον Λικίνιο, το 313 μ.Χ. στο Μιλάνο) αναγνώρισε το δικαίωμα στους χριστιανούς για ανεξιθρησκεία.
- Συγκάλεσε την Οικουμενική Σύνοδο στη Νίκαια (325 μ.Χ.) στην οποία διατυπώθηκε η

διδασκαλία της Εκκλησίας (το «Πιστεύω»), προκειμένου να υπάρχει ειρήνη στους κόλπους της Εκκλησίας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Αφού μελετήσετε τις σελίδες 6-9 του σχολικού σας εγχειριδίου και ό,τι σχετικό έχετε διδαχτεί για την ενότητα (ασκήσεις, φυλλάδια, πηγές) να απαντήσετε στα ακόλουθα.

Προαιρετικά, παρακολουθήστε την ταινία μικρού μήκους: «Κωνσταντινούπολη, η βασίλισσα των πόλεων», <https://www.youtube.com/watch?v=qYTm1A1vEJk>

Α) ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΜΠΕΔΩΣΗΣ

1. Ποια μέτρα πήρε ο Κωνσταντίνος, για να ενισχύσει το ρωμαϊκό κράτος; βλ. πιο πάνω
2. Γιατί ο Κωνσταντίνος μετέφερε την πρωτεύουσα του ρωμαϊκού κράτους στην Ανατολή; βλ. πιο πάνω
3. Γιατί ο Κωνσταντίνος επέλεξε το Βυζάντιο για τη θέση της πρωτεύουσας του κράτους του; βλ. πιο πάνω
4. Ποια μέτρα, από αυτά που πήρε ο Κωνσταντίνος, αποδεικνύουν την ευνοϊκή στάση του απέναντι στον Χριστιανισμό; Πώς κρίνετε τη στάση που κράτησε απέναντι στη νέα θρησκεία; βλ. πιο πάνω
5. Διάταγμα των Μεδιολάνων: (α) πότε και ποιοι το υπέγραψαν; (β) τι προνοούσε; βλ. πιο πάνω
6. Ποια υπήρξε η σημασία της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου της Νίκαιας το 325 μ.Χ.;

Υπήρξε το συνέδριο όλων των επισκόπων απ' όλες τις επαρχίες του Οικουμενικού Ρωμαϊκού κράτους, που έγινε με πρωτοβουλία του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, και είχε σκοπό την ειρήνευση της Εκκλησίας και της αυτοκρατορίας.

7. Να εντοπίζετε και να σημειώσετε στον χάρτη την πρώτη και τη δεύτερη πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, Ρώμη και Κωνσταντινούπολη. (Βλέπε σελ. 6)

Β) ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΜΠΕΔΩΣΗΣ

1. Να αντιστοιχίσετε τους όρους της στήλης Α με τους όρους της στήλης Β. Προσοχή! Στη στήλη Β περισεύει ένα δεδομένο.

ΣΤΗΛΗ Α΄	ΣΤΗΛΗ Β΄
Α. Διάταγμα Μεδιολάνων	1. 11 Μαΐου 330 μ.Χ.
Β. Α΄ Οικουμενική Σύνοδος	2. χριστιανικό σύμβολο
Γ. Εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης	3. 1453 μ.Χ.
Δ. Χριστόγραμμα	4. ανεξιθρησκεία
	5. Νίκαια

ΛΥΣΗ: Α4 Β5 Γ1 Δ2

2. Να προσδιορίσετε αν το περιεχόμενο των ακόλουθων προτάσεων είναι «σωστό» ή «λάθος», γράφοντας «Σ» ή «Λ» αντίστοιχα.

- α.** Οι ονομασίες Ρωμαίοι, Ρωμανία αφορούν το δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας. **λάθος**
- β.** Η γεωπολιτική θέση του αρχαίου Βυζαντίου του έδιναν ιστορική σημασία. **λάθος**
- γ.** Το ρυμοτομικό σχέδιο της Κωνσταντινούπολης ήταν όμοιο με της Ρώμης. **σωστό**
- δ.** Από το Βυζάντιο μπορούσαν να αποκρούσουν ευκολότερα τους Γότθους στον ποταμό Ευφράτη. **λάθος**
- ε.** Οι Χριστιανοί της Ανατολής ήταν μειοψηφία. **λάθος**
- στ.** Τις μεγάλες πόλεις της Ανατολής τις χαρακτήριζαν οι θρησκευτικές συγκρούσεις. **σωστό**
- ζ.** Η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος πραγματοποιήθηκε μετά από πρωτοβουλία του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Α΄. **σωστό**
- η.** Στα χρυσά νομίσματα που έκοψε ο Κωνσταντίνος απεικονιζόταν η λύκαινα. **λάθος**

3. Να ταξινομήσετε τα πιο κάτω ιστορικά γεγονότα κατά αύξουσα χρονολογικά σειρά, ξεκινώντας από το προγενέστερο και αριθμώντας τα από το 1 μέχρι το 4.

- α.** Α΄ Οικουμενική Σύνοδος **3**
- β.** Ίδρυση της Νέας Ρώμης **2**
- γ.** Εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης **4**
- δ.** Διάταγμα των Μεδιολάνων **1**

4. Να γράψετε σύντομα κατατοπιστικά σημειώματα για τα πιο κάτω, με βάση τα ζητούμενα των παρενθέσεων:

α) Διάταγμα των Μεδιολάνων (πότε υπογράφηκε, ποιοι το υπέγραψαν, τι προέβλεπε)

- **το 313 μ.Χ**
- **συναυτοκράτορες Κωνσταντίνος και τον Λικίνιος**
- **αναγνώρισε το δικαίωμα στους χριστιανούς για ανεξιθρησκεία, εξίσωσε τα δικαιώματά τους με τους υπόλοιπους κατοίκους της αυτοκρατορίας, να λατρεύουν τον Θεό τους.**

β) Ανοικοδόμηση της Κωνσταντινούπολης από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο (αναφορά σε 4 νέα κτίρια)

- ☐ **Εφάρμοσε το ρυμοτομικό σχέδιο της Ρώμης.**
- ☐ **Έχτισε νέα τείχη.**
- ☐ **Τη στόλισε με έργα τέχνης και λαμπρά δημόσια κτίρια, όπως τη Σύγκλητο, την Αγορά - Φόρουμ και εκκλησίες, όπως η Αγία Σοφία και η Αγία Ειρήνη**

γ) Μέτρα του Μεγάλου Κωνσταντίνου για να σώσει το Ρωμαϊκό κράτος που βρισκόταν σε κρίση.

1. Ίδρυση νέου διοικητικού κέντρου της αυτοκρατορίας στην Ανατολή.
2. Αναγνώριση της ανεξιθρησκείας
3. Κοπή νέου νομίσματος
4. Διαχωρισμός της στρατιωτικής από την πολιτική εξουσία.

δ) Λόγοι επιλογής της Ανατολής για την ίδρυση της νέας πρωτεύουσας του Ρωμαϊκού κράτους.

1. Η Ανατολή (σε αντίθεση με τη Δύση) είχε ακμαίο πληθυσμό και οικονομία.
2. Οι Χριστιανοί (στους οποίους στηρίχτηκε πολιτικά ο Κωνσταντίνος) ήταν περισσότεροι στην Ανατολή.
3. Οι μεγάλες πόλεις της Ανατολής υπέφεραν από θρησκευτικές συγκρούσεις και ήθελε να τις σταματήσει.
4. Μπορούσε να αντιμετωπίσει πιο εύκολα τους Γότθους (στον Δούναβη) και τους Πέρσες (στον Ευφράτη).

Γ) ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ

Η γεωγραφική θέση του Βυζαντίου

«Ο τόπος όπου κατοικούν οι Βυζάντιοι είναι εξαιρετικά πλεονεκτικός από την άποψη της θάλασσας, γιατί τους χαρίζει ασφάλεια και πλούτο, όσο καμιά άλλη χώρα του γνωστού κόσμου. Βρίσκεται ακριβώς στην είσοδο του Εύξεινου Πόντου, έτσι που μήτε να εισπλεύσουν σ' αυτόν, μήτε να εκπλεύσουν είναι δυνατό οι έμποροι χωρίς την άδεια των Βυζαντίων. Ο Εύξεινος Πόντος έχει πολλά από τα χρήσιμα για τη ζωή των άλλων ανθρώπων προϊόντα και όλα αυτά τα εξουσιάζουν οι Βυζάντιοι.

Τα μειονεκτήματα της πόλης όμως από τη μεριά της στεριάς είναι τα παρακάτω. Επειδή η Θράκη περικυκλώνει τη χώρα τους από τη μια θάλασσα ως την άλλη, οι Βυζάντιοι είναι σε συνεχή πόλεμο με τους Θράκες. Έχουν μια χώρα ευφορότατη, όταν όμως την καλλιεργήσουν και έρθει ο καιρός των άφθονων και εκλεκτών καρπών, φτάνουν οι Θράκες που άλλο μέρος της σοδειάς τους το καταστρέφουν και άλλο το παίρνουν μαζί τους».

Πολύβιος, Ιστορίες

1. Να καταγράψετε δύο θετικά και δύο αρνητικά στοιχεία που παρουσιάζει η γεωγραφική θέση του αρχαίου Βυζαντίου όπως εμφανίζονται στην πιο πάνω ιστορική πηγή.
2. Να κρίνετε την απόφαση του Κωνσταντίνου να ιδρύσει τη νέα πρωτεύουσα στη συγκεκριμένη θέση, με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις

ΘΕΤΙΚΑ:

(1) η γεωγραφική της θέση, στην είσοδο του Εύξεινου Πόντου από τη Μεσόγειο Θάλασσα.

(2) η εμπορική της σημασία

ΑΡΝΗΤΙΚΑ:

(1) οι κάτοικοί της είναι σε συνεχή πόλεμο με τους Θράκες

(2) οι καλλιέργειες της γης καταλήγουν στα χέρια των κατοίκων της Θράκης

Η απόφαση του Κωνσταντίνου υπήρξε σωστή, αφού έλαβε υπόψη τις μεταβαλλόμενες συνθήκες την εποχή του 4^{ου} αιώνα, με την εξάπλωση της νέας θρησκείας του Χριστιανισμού και την παρακμή της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, γι' αυτό πήρε την απόφαση να μεταφέρει την πρωτεύουσα στην Ανατολή, για να στηριχθεί στους Χριστιανούς υπηκόους της αυτοκρατορίας, που είχαν και πολιτική και οικονομική δύναμη, μιας και ήταν πολυπληθέστεροι στην Ανατολή.